

גאווה וענווה

אחת המידות החשובות לבניין אישיותו האמונית של האדם היא **מידת הענווה**. אדם שהצליח לרכוש מידה זו ולהבין את מקומו בבריאה ביחס לגדלותו של בורא עולם, יהיה פתוח לקלוט את התורה ולהעמיק בעולם האמונה. ניתן לומר כי עולם המידות של האדם – עולמו הפנימי – נגזר מעומק עולם אמונתו. עובד ה' המברך ברכת המזון בכוונה עצומה ומודה לבורא עולם, אולם בפועל חי בתחושת: כְּחִי וְעֵצֶם יָדִי עֲשֶׂה לִי אֶת הַחֵל הַזֶּה: (דברים, ח', י"ז), נמצא בסתירה מתמדת בין עולמו הפנימי והתנהגותו החיצונית-מעשית. הגאווה האנושית, המבליטה כישרון אישי ומדגישה את מרכזיות האדם בניתוק מבורא עולם, שהוא מקור כל הכוחות, מהווה סתירה לאמונה השלימה. נעיין בפסוקי התורה המתייחסים לנושא זה:

מבוא – סכנות הגאווה

ספר דברים, פרק ח', פסוקים ה'-כ'

סכנת הגאווה מתבטאת באמירה "פָּחִי וְעֶצֶם יָדַי עָשָׂה לִי אֶת הַתִּלְהָה"

וַיְדַעְתָּ עִם לִבְבְּךָ כִּי כְּאִשֹּׁר יִיָּסֵר אִישׁ בְּנוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרָךְ׃
וְשִׁמְרָתָ אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹהֶיךָ לִלְכֹת בְּדִרְכָּיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ׃
כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם עֵינֶת וַתְּהַמֵּת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְקָרָה׃
אֶרֶץ חֹטֵה וְשֹׁעֵרָה וְגִפְנוֹ וַתֵּאֱנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ׃
אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנֶת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תַחֲסֹר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבֹנֶיהָ בְּרוֹזָל וּמַהֲרָרֶיהָ תַּחֲצֹב נְחֹשֶׁת׃
וְאָכַלְתָּ וְשִׂבַּעְתָּ וּבִרְכַּתְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ׃
הַשֹּׁמֵר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֹוֶה הַיּוֹם׃
פֶּן תֹּאכַל וְשִׂבַּעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁבַּת׃
וּבִקְרָךְ וְצֹאנֶךָ יִרְבּוּ וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לָּךְ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ יִרְבֶּה׃
וְרָם לְבָבְךָ וְשִׁכַּחְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים׃
הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחֵשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמְאֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם הַמוֹצִיא לָךְ מִמִּצּוֹר הַחֲלָמִישׁ׃
הַמֵּאֲכִילְךָ מִן הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לִמְעַן עֲנֶתְךָ וּלְמַעַן נִסְתָּךְ לְהִיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ׃
וְאַמְרָת בְּלִבְבְּךָ כְּחִי וְעַצֶּם יָדֶי עָשָׂה לִי אֵת הַחֵיל הַזֶּה׃
וְזָכַרְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵנִתֵּן לָךְ כָּח לַעֲשׂוֹת חֵיל לְמַעַן הָקִים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם בְּיוֹם הַזֶּה׃
וְהָיָה אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הִעַדְתִּי בְכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֵּאבְדוּן׃
כִּי כִּי אֲבֹד תֵּאבְדוּן עַקֵּב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם׃

<?
 (27) זינט וואָרט
 פֿאַרשפּאַרן
 "בֹּהִי! שְׁפָא" ^{אָה}
 אונזערע 6 אָה?

♥ **חכמת הלב**: "מקור העצבות – בגאווה, כאשר אדם חושב שהכל מגיע לו".

תחושת הגאווה מונעת מהאדם לרומם את רוחו, ופוגמת ביכולתו ורצונו לשוב בתשובה שלימה.
על סכנותיה של הגאווה נוכל ללמוד מ"שער הגאווה" בספר **אורחות צדיקים** :

אורחות צדיקים *, **שער הגאווה**, עמ' י"ט-כ"ח (בדילוגים)

הגאווה מורכבת מגאווות הגוף וגאווות החכמה והמעשים. בכל אחד מחלקים אלו יש צד חיובי וצד שלילי.

הגאווה היא המטבע אשר פסל המלך הגדול, ברוך הוא, והזהירנו עליה בתורתו, כמו שנאמר: "השמר לך פן תשפח את ה' אלקיך" (דברים ח', י"א), כי הגאווה ישפח יוצרו, כדכתיב: "ובקרך וצאנך ירבץ וכסף וזהב ירבה לך... ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך... ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל" ובמלך נאמר: "לבבתי רום לבבו מאחיו" (שם יז, כ) – אם הזהירה תורה אפלו במלך, כל שכן בהדיוטות שלא ישתתרו זה על זה.

הגאווה מתחלקת לשני חלקים: האחד – גאווה האדם בגופו, והחלק השני – גאווה האדם במעשיו, במעלות החכמה ובמעשים טובים. גאווה האדם בגופו יש בה שני חלקים, האחד טוב והאחד רע. וזאת היא גאווה האדם בגופו הרעה: בעת שתתגבר הגאווה בלב האדם, אז תמשל על האדם מקדקדו עד כף רגלו: בראשו ובגרונו – כדכתיב: "ען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון" (ישעיה ג', ט"ז)...

הגאווה מביאה לידי תאווה, כי המתגאה לבו רחב ומתאווה לכל דבר. והתאווה היא המדה הרעה שבכל המדות, כי יתאווה מחמת גאותו ללבש בגדים יקרים ולבנות פלטרין גדולים וללכלל מאכלים טובים, כי המתגאה, לעולם לדברים גבוהים יחמד, ואולי ידו אינה משיגה לדברים אלו, ומתווד כן יבוא לידי גנבה וגזל. כי המתגאה, לבו חומד ורחב כים להתעשר ולא יהיה שמח בחלקו, כי ימעט בעיניו מה שיש לו, לפי רבּ הוצאות תאות גאותו. ועוד הגאווה גורמת, שלא יהא סביל לסבל על הבריות, ואין צורך להאריך בפחיתת מי שאינו סביל, כי דוּע הוא לכל.

וזאת היא גאווה הגוף שהיא טובה: שמא יאמר אדם: הואיל והגאווה היא מדה רעה כל כך, אפרש ממנה ביותר – עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה, אלא השק והצמר הקשה ובגדים קרועים ומלכלכים ומאוסים, ולא ירחץ פניו, ידיו ורגליו, עד שישחית תארו משאר אנשים – וכל זה עושה כדי שיתרחק מן הגאווה עד שלא יוכל להתרחק יותר – המהלך בדרך זו נקרא 'חוטא', שהרי הוא אומר בגזיר: "וכפר

<9

28) מהי טאווה
הטלף הדסה
ומהי טאווה
הטלף הדסה?

<9

29) יש המתנשאים
מהטלף ישימ.
מזירה נאה ומכא
נאים בנימין
הטלף
הביטל את דעתם
הטלף

<9

30) כמה טאווה
את הטאווה
הטלף בחכמה
ומהטלף

♥ **חכמת הלב:** "כשרוצים לשפוך מכלי אחד לכלי אחד צריך הכלי המקבל להיות למטה".

עָלֵיוּ מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ" (במדבר ו', י"א), אָמְרוּ חֲכָמִים : אִם נָזִיר, שְׁלֹא פָּרַשׁ אֶלָּא מִן הַיִּנּוֹ, נִקְרָא 'חֹטֵא', הַמוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! (תענית י"א). אָמְרוּ חֲכָמִים : לֹא דִיךָ מֶה שְׁאָסְרָה תוֹרָה, אֶלָּא שְׁאַתָּה אוֹסֵר עָלֶיךָ דְּבָרִים אַחֲרִים? ...!

גִּאוֹת הָאָדָם בַּחֲכָמָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים יֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי חֲלָקִים : הָאֶחָד טוֹב וְהָאֶחָד רָע. הַגִּאוֹה הָרָעָה הִיא : (1) אֲשֶׁר יִבְזֶה בְּנֵי אָדָם בְּלִבּוֹ וּבִפְיוֹ וְכֻלָּם חֲשׂוּבִים קְטָנִים וּפְחוּתִים בְּעֵינָיו, וּמֵהֵלֵל וּמִשְׁבִּיחַ עַצְמוֹ תָּמִיד שֶׁהוּא גָדוֹל בַּחֲכָמָה, (2) וּמִתּוֹךְ כֵּךְ לֹא יוֹדֶה עַל הָאֲמֶת מֵרֵב גִּאוֹתוֹ. וְלַעוֹלָם נִרְאֶה בְּעֵינָיו חֲכָמָתוֹ וְעֲצָתוֹ וּדְבָרָיו וּמַעֲשָׂיו הֵם מְשֻׁבָּחִים וְטוֹבִים מִמַּעֲשֵׂה וְחֲכָמָת וְעֲצַת חֲבָרָיו, וּמִתְפָּאֵר תָּמִיד בַּחֲכָמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו, כִּי חָפֵץ לְקַבֵּל שָׂבַח וְכְבוֹד עַל דְּבָרָיו הַיְשָׁרִים, וְעַל זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה : "יִהְיֶה לְךָ זֶר וְלֹא פִיד" (משלי כ"ז, ב').

(3) הַגִּאוֹה, לַעוֹלָם יַחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ לֹא יִטְרִיחַ עַצְמוֹ עַל הַתּוֹרָה כְּרָאוֹ, כִּי לֹא יַחֻשׁ עַל כְּבוֹד שָׁמַיִם, רַק שְׂיֹדוֹ לוֹ הָעוֹלָם שֶׁהוּא אָדָם טוֹב וְאִישׁ חָכָם, וּבִזָּה יֵשׁ לוֹ דֵּי ; וְתָמִיד הוּא שֹׂמֵחַ בְּמַכְשׁוֹל חֲבָרָיו וּבְמַעוֹט יְדִיעָתָם, וּמִתְכַּפֵּד בְּקִלּוֹן חֲבָרָיו – וְזֶה אֶחָד מִמַּעֲשָׂיו וְאֶרְבַּעַת הַדְּבָרִים הַמַּעֲכָבִים אֶת הַתְּשׁוּבָה. אָדָם שֶׁכָּל מַעֲשָׂיו טוֹבִים וּמִתְהַלֵּל בָּהֶם לְהַתְכַּפֵּד, דּוֹמֶה לְתַבְשִׁיל חֲשׁוֹב מְאֹד, מִתְבַּל מִכָּל אֲבָקָת רוֹכַל וְרָאשֵׁי בְּשָׁמַיִם, וְעוֹמֵד אֶצֶל הָאֵשׁ עַד שֶׁיֵּהָא מְקַדִּים וּמִסְרִיחַ, עַד שֶׁלֹּא יֵהָא שְׁוָה לֵאכֹל מַחֲמַת מְרִירוֹת שְׂרַפַת הָאֵשׁ. כֵּךְ הָאָדָם הַמִּתְפָּאֵר בְּמַעֲשָׂיו, מְקַדִּים וּמִסְרִיחַ בְּמֵהֵלֵלוֹ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים. וְהַמִּתְפָּאֵר בַּחֲכָמָה וּבְמַעֲשָׂיו טוֹבִים שְׁאֵין בּוֹ – אֵין מִדָּה רָעָה כְּמוֹהָ...

וְדַע, שְׁאֵנַחֲנוּ מַחֲזִיבִים שֶׁיֵּהִיוּ כָּל מַעֲשֵׂינוּ מִיַּחֲדִים לְשֵׁם הַבּוֹרָא יִתְעַלֶּה, בְּגִלּוֹי וּבִסְתֵר, וְכָל מַעֲשֵׂה עֲבוֹדַת אֱלֹהִים יֵהִי לְהַגִּיעַ אֶל רְצוֹנוֹ בְּלִבְדּוֹ, בְּלִתִּי רְצוֹן בְּנֵי אָדָם לְקוֹוֹת שָׂבַח עַל מַעֲשָׂהוּ וְלְקַבֵּל כְּבוֹד, אֲךָ יַעֲשֶׂה הַכָּל לְשֵׁם הָאֵל הַמְשֻׁקִּיף אֶל הַלֵּב, כְּמוֹ שְׁאָמַר הַכֶּתוּב : "אֲנִי ה' חֲקֹר לֵב בְּחֹן בְּלִיּוֹת" (ירמיה י"ז, י), וְאָמַר : "הַנִּסְתָּרוֹת לֹה' אֶלְקֵינוּ" (דברים כ"ט, כ"ח). לָכֵן, יִדַּע הַגִּאוֹה – אִם לֹא יִזְהַר בַּחֲכָמָה וּבִזְרִיזוֹת לְהִנָּצֵל מִן הַגִּאוֹה, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בְּנִדּוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, הוּא יוֹרֵשׁ גִּיהֲנוֹם, כִּי הַיֵּצֵר אוֹרֵב לוֹ וּמִבִּיא טַעֲנוֹת וּרְאִיוֹת לְהַבִּיא הָאָדָם לִידֵי גִאוֹה, כְּדִי לְטָרְדוֹ מִן הָעוֹלָם. לָכֵן אֵל יִתְעַצֵּל מְלַנְצַח יֵצֵר הָרַע יוֹם יוֹם, וְזֶה נִקְרָא 'מִלְחָמָה גְּדוֹלָה'. כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּאֶחָד מִן הַחֲסִידִים שֶׁפָּגַע בְּאַנְשִׁים הַבָּאִים מִן הַמִּלְחָמָה וּשְׁלָלוּ שְׁלָל גָּדוֹל. אָמַר לָהֶם : שְׁבַתְּם מִן הַמִּלְחָמָה הַקְּטָנָה, וְעַדִּין אַתֶּם עֹתִידִים לְמִלְחָמָה הַגְּדוֹלָה. אָמְרוּ לוֹ : מֶה הִיא הַמִּלְחָמָה הַגְּדוֹלָה? אָמַר לָהֶם : הַיֵּצֵר וְחִילוֹתָיו. כִּי כָּל אוֹיֵב שֵׁשׁ לָךְ, שְׁתַּנַּצַּח אוֹתוֹ פַּעַם אַחַת אוֹ שְׁתִּים אוֹ שְׁלֹשׁ, אַזְּ נִיחַ אוֹתָךְ ; אֲבָל הַיֵּצֵר אֵינוֹ פּוֹסֵק מִמֶּךָ אֵף אִם יֵהִי נָצוּחַ מֵאָה פַּעֲמִים, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ : "וְאֵל תִּאָּמֵן בְּעֲצָמָךְ עַד יוֹם מוֹתָךְ" (אבות פ"ב מ"ד), כִּי כָּל יָמֶיךָ יִאָּרֵב לָךְ אוֹיֵל תַּעֲלִים עֵינָיִם מִפָּנָיו...

הַגִּאוֹה בְּמַעֲלַת הַחֲכָמָה הִיא מִשְׁבִּיחַת, שְׁנֹאָמַר : "כִּי אִם בּוֹזֵאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֶּׁכֶּל וְיִדַּע אוֹתִי" (ירמיה ט', כ"ג). וְיוֹסִיף הַדּוֹאָה לְבוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, עַל שְׁחַנְנוּ דָּעָה וְהִשְׁכֵּל וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, בְּתַפְלַת הַחֲכָמָה : "מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, ה' אֱלֹקֵי שְׁשֻׁמָּת חֲלָקֵי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שְׁמַת חֲלָקֵי מִיּוֹשְׁבֵי קִרְנוֹת" (ת"ב ברכות כח ע"ב), וְכְמוֹ : "אֲשֶׁרֵינוּ, מֶה טוֹב חֲלָקֵנוּ וּמֶה נָעִים גּוֹרְלֵנוּ". וְעַל זֶה נֶאֱמַר : "וַיִּגְבַּה לְבוֹ בְּדַרְכֵי

<9

31 (הצטיין) אח"י
 י"ט-כ"א את הציפה
 "שהיו כל מציני
 מיוחזק פול
 הכולל יתעלה
 הכולל ומתקן"

ה' (דברי הימים ב' י"ז, ו'), כי יְהִי אָדָם יָקָר רוּחַ וּגְבוּהָ לֵב בְּעֵינֵי הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁלֹא יִסְפִּיק לוֹ בְּמָה שֶׁיִּזְדָּמֶן לוֹ וְלֹא יֹאמַר דִּי בְּמָה שֶׁתִּמָּצֵא יָדוֹ מִהֶם, אֲלֵא יִמְעַט בְּעֵינָיו כָּל מַעֲשָׂהוּ וְתִגְבֶּה נַפְשׁוֹ לְמַעַלָּה תָּמִיד, וְיִתְרַעַם בְּנַפְשׁוֹ מִמָּה שֶׁמִּקְצָר מִעֲבֹדַת הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא. וְזֹאת הַגָּאוּהָ אֵינָה מְזַקֶּת לַעֲנָוָה, אֶךְ מְסַיֶּעֶתָּ וְגוֹרָמֶת לוֹ לְשִׁמּוֹחַ בְּמַעֲלֹת הַטּוֹבוֹת וְלְשִׁמּוֹחַ בְּכָבוֹד חֲבָרְיוֹ וְלַחוּס עַל כָּבוֹדָם.

מהקטע שקראנו למדנו את חסרונות "הגאווה השלילית", המתנשאת על אחרים, כגון: גאוות האדם בגופו וגאוותו במעשיו. לעומת זאת, קיימת "גאווה חיובית" המתבטאת בצריכת דירה נאה ומלבושים נאים שתכליתם אינה להתגאות ולהראות לאחרים, אלא אמצעים לחיים טובים יותר המאפשרים עבודת ה' נוחה יותר. כמו כן גאוות האדם על חכמתו שאין תכליתה התנשאות על אחרים, אלא שמחה, תודה ומודעות לעובדה ש**מקור הכוחות הוא הקב"ה**.

על רקע המבוא שעסק בחסרונות הגאווה וסכנותיה עבור עובד ה', נעסוק להלן בסוגיית הענווה המהווה בסיס לאמונה ודביקות בבורא עולם. הצורך בענווה מודגש במקומות שונים בחז"ל כגון דברי רבי יוחנן בתלמוד הבבלי, מסכת סוטה (ד' ע"ב).

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גִּסּוּת הָרוּחַ כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה. כְּתִיב הָכָא "תוֹעֲבֶת ה' כָּל גְּבוּהָ לֵב" וּכְתִיב הֵתָם: "וְלֹא תִבְיֹא תוֹעֲבָה אֶל בֵּיתְךָ".

נתמקד להלן בשני נושאים עיקריים. **הנושא הראשון**: כיצד נוכל לרכוש את מידת הענווה. **והנושא השני**: שאלת היחס בין ההתבטלות העצמית המוחלטת לבין מידת הענווה. האם אסור למאמין להכיר בעוצמת כוחותיו וסגולותיו? האם קיימים מצבים בחיים בהם חובה עלינו להתגאות בדרכנו, בחינוכנו, באידיאלים שלנו?!

כיצד נרכוש את מידת הענווה?

רבי משה חיים לוצאטו (רמח"ל), בספרו **מסילת ישרים**, מתווה לנו את הדרך לרכוש את מידת הענווה. דבריו מבוססים על שני עקרונות יסוד חשובים: **רגילות והתבוננות**. "רגילות", שעיקרה כח ההרגל, מלמדת את האדם להתנהג **באופן חיצוני** בהתנהגות שתפנים אצלו את מידת הענווה. לעומת זאת ה"התבוננות" מבוססת על עולם פנימי והבנה שכלית מדוע יש להתנגד לגאווה.

רבי משה חיים לוצאטו (רמח"ל)*, מסילת ישרים, פרק כ"ג

בדרכי קניית הענווה

ההתרגלות וההתבוננות מובילים את האדם אל הענווה. ההתרגלות להתנהג בצניעות וענווה, וההתבוננות לחשוב על מקור האדם וסופו.

שנים הם המרגילים את האדם אל הענווה: הרגילות וההתבונן. הרגילות הוא, שיהיה האדם מרגיל עצמו מעט מעט בהתנהג בשפלות על הדרך שזכרנו: בישיבת המקומות הפחותים, וללכת בסוף החברה, ללבש בגד צנועים, דהינו מכבדים אך לא מפארים. כי בהתרגלו בדרך הזה, תכנס ותבוא הענווה בלבו מעט מעט, עד שתקבע בו בראוי. כי הנה בהיות טבע לב האדם לזיח ולהתנשא, קשה עליו לעקר מעקרה הנטייה הטבעית הזאת, אלא אם כן בפעולות החיצונות המסורות בידו ומשיך מעט מעט הדבר בפנימיותו הבולת מסור לו כל כך, וכענין שבארנו בריאות, שכל זה נכלל במאמרם זכרונם לברכה (ברכות י"ז, ע"א) לעולם יהא אדם ערום ביראה, דהינו שיבקש תחבולות נגד הטבע ונטייתו עד שינצחם.

אך ההתבונן הוא על ענינים שונים. (1) האחד הוא המזכר בדברי עקביא בן מהללאל (אבות ג', א'): דע מאין באת - מטפה סרוחה! ולאן אתה הולך - למקום עפר ורמה ותולעה! ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון - לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא! כי באמת כל אלה הם נגדיים לגאווה ועוזרים אל הענווה, כי בהיות האדם מסתפל בפחיתות חמרו וגריעות התחלתו, אין לו טעם לנשא כלל אלא לבוש ולכלם. הא למה זה דומה? לרועה חזירים שהגיע למלך. כל עת אשר יזכר זמיו הראשונים, אי אפשר לו שיתגאה.

וכשיחשב כמו כן שבסוף כל גדלותיו ישוב לעפר, מאכל לתולעת - כל שכן שיכנע גאונו וישפך שאון גאותו, כי מה טובו ומה גדלתו ואחריתה בשות וכלמה? וכשיחשב עוד וידמה בלבו רגע הכנסו לפני הבית דין הגדול של צבא מעלה, בעת שינראה עצמו לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, הקדוש והטהור בתכלית הקדשה והטהרה, בסוד קדושים משרתי גבורה גבורי כח עושי דברו אשר אין בהם כל מום, והוא עומד לפנייהם גרוע פחות ונבזה מצד עצמו, טמא ומגאל מצד מעשיו - הריאש? היתה לו פתחון פה? וכי ישאלוהו: איך אפוא פיד? איך גאונך וכבודך אשר נשאת בעולמך? - מה יענה או מה ישיב על תוכחתו?

<9
(31) מה ה' הפעילות
והתבוננות" לפי
הפאמח"ל - הפעילות
הפנימית.

<9
(32) מהמח"ל
פסיכולוגית כיצד
מביאה "פעילות"
לפני את מי
העולם?

33 מלך ישתנה
מלך מלך מלך מלך
מלך מלך מלך מלך
מלך מלך מלך מלך

34 מלך מלך מלך
מלך מלך מלך
מלך מלך מלך
מלך מלך מלך

35 מלך מלך מלך
מלך מלך מלך
מלך מלך מלך
מלך מלך מלך

36 מלך מלך מלך
מלך מלך מלך
מלך מלך מלך
מלך מלך מלך

הנה ודאי, שְׁלוֹ רָגַע אֶחָד יִצְיָר הָאָדָם בְּשִׂכְלוֹ הָאֲמֶת הִזָּה צִיּוֹר אֲמִתִּי וְחִזְק - פָּרַח תִּפְרַח מִמֶּנּוּ כָּל הַגָּאָה וְלֹא תִשׁוּב אֵלָיו עוֹד.

(2) הַשְׁנִי הוּא עֵנֶן חֲלוֹף תּוֹלְדוֹת הַזָּמָן וְרַב תְּמורוֹתֵיהֶם, כִּי הַעֲשִׂיר קָל לְהִיּוֹת עָנִי, וְהַמוֹשֵׁל - לְעֶבֶד, וְהַמְּכַבֵּד - לְנִקְלָה. וְאִם הוּא יָכוֹל כָּל כָּךְ עַל נִקְלָה לָשׁוּב אֶל הַמַּצֵּב הַנִּבְזָה בְּעֵינָיו הַיּוֹם, אֵיךְ יִגְבֶּה לְבוֹ עַל מַצְבּוֹ אֲשֶׁר אֵינּוּ בְּטוֹחַ עָלָיו? כִּמָּה מִיָּנִי חֲלָאִים יָכוֹלִים, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, לְבּוֹא עַל הָאָדָם, שְׂנִי צָרָה בְּמוֹ פִּי לְהַתְחַנֵּן לְמִי שְׂנִי עֶזְרֹת אוֹתוֹ וְיִסְיָעָהוּ וְיִקַּל לוֹ בְּמַקְצָת! כִּמָּה צָרוֹת, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, יָכוֹלִים לְבּוֹא עָלָיו, שְׂנִי צָרָה לְלֶכֶת לְשֹׁחַר פְּגִי רַבִּים אֲשֶׁר מֵאֵס לַפְּעָמִים לְתֵת לָהֶם שָׁלוֹם, לְמַעַן יִהְיוּ לוֹ לְמוֹשִׁיעִים! וּדְבָרִים אֵלֶּה אֲנַחְנוּ רוֹאִים בְּעֵינֵינוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ. כִּדָּאִי הֵם לְהַסִּיר מִלֵּב הָאָדָם גִּאֲוָתוֹ וְלַהֲלַבִּישׁוֹ עֲנֻה וְשִׁפְלוּת.

(3) וְכִשְׂתִּבּוֹנֵן עוֹד הָאָדָם עַל חוֹבָתוֹ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, וְכִמָּה הִיא נִעְזָבֶת מִמֶּנּוּ, וְכִמָּה הוּא מִתְרַשֵּׁל בָּהּ - וְדָאִי שְׂיָבוֹשׁ וְלֹא יִתְגָּאָה, יִכָּלֵם וְלֹא יָרוּם לְבָבוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (רַמְיָה ל"א, י"ז-י"ח): "שְׂמוּעָה שְׂמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנַדֵּד וְכוּ', כִּי אַחֲרֵי שׁוֹבִי נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הַדְּעִי סִפְקָתִי עַל גִּרָה, בְּשִׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי וְכוּ'".

(4) וְעַל הַכֹּל יִתְבּוֹנֵן תְּמִיד לְהַפִּיר חֲלָשֶׁת הַשִּׁכָּל הַאֲנוּשִׁי וְרַב טְעִיּוֹתָיו וְכִזְבּוֹ, שְׂיִוְתֵר קְרוֹב לוֹ תְּמִיד הַטְּעוֹת מִהִדְיָעָה הָאֲמִתִּית, עַל כֵּן יִירָא תְּמִיד מִהַסְפָּנָה הַזֹּאת, וְיִבְקֹשׁ לְלַמֵּד תְּמִיד מִכָּל אָדָם, וְלִשְׁמַע תְּמִיד לַעֲצָה פֶּן יִכָּשֵׁל. וְהוּא מֵה שְׂאֲמָרוֹ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָּה (אֲבוֹת ד' א'): אֵינְהוּ חֲכָם! הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם! וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מִשְׁלֵי י"ב, ט"ו): "וְלִשְׁמַע לַעֲצָה חֲכָם".

אֵךְ מִפְּסִידֵי הַמִּדָּה הַזֹּאת הוּא: הָרַבּוּי וְהַשְׁבִּיעָה בְּטוֹבוֹת הָעוֹלָם הִזָּה, וְכַעֲנָן הַכְּתוּב שֶׁבִּפְרוּשׁ אוֹמֵר (דְּבָרִים ח', י"ב-י"ד): "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וְכוּ' וְרָם לְבָבְךָ וְכוּ'". עַל כֵּן מֵצִאֵינוּ לָהֶם הַחֲסִידִים טוֹב לְהִיּוֹת הָאָדָם מַעֲנֶה נִפְשׁוֹ לַפְּעָמִים, לְמַעַן הַשְׁפִּיל יִצְרָה הַגָּאָה אֲשֶׁר אֵינְנוּ מִתְגַּבֵּר אֶלָּא מִתּוֹךְ הָרַבּוּי, וְכַעֲנָן שְׂאֲמָרוֹ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָּה (בְּרֻכּוֹת ל"ב, א'): אֵין אָרִי נוֹהֵם מִתּוֹךְ קָפָה שֶׁל תִּבְּן אֶלָּא מִתּוֹךְ קָפָה שֶׁל בֶּשֶׂר.

וְהִנֵּה בְּרֵאשׁ כָּל הַמִּפְסִידִים הוּא הַסְכָּלוֹת וּמַעוֹט הִדְיָעָה הָאֲמִתִּית, כִּי תִרְאֶה שְׂאֵין הַגָּאָה מְצוּיָה יוֹתֵר אֶלָּא בְּמִי שֶׁסָּכַל יוֹתֵר, וְרַבּוּתֵנוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָּה אֲמָרוֹ (סִנְהֶדְרִין כד, א): סִימָן לְגִסּוֹת הָרוּחַ - עֲנִיּוּת הַתּוֹרָה...

עוֹד מִמִּפְסִידֵי הָעֲנָה - הוּא הַהֲתַחַבְרוּת אוֹ הַהֲשָׁתַמֵּשׁ בְּבִנֵּי אָדָם חֲנֻפִּים, אֲשֶׁר לִגְנֹב לְבוֹ בְּחִנְפוּתָם לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם שֶׁבְּחִוְהוֹ וִירוֹמָמְהוֹ, בְּהַגְדִּיל מֵה שְׂנִישׁ בּוֹ מִן הַמַּעֲלוֹת עַד הַתְּכָלִית, וּבְהוֹסִיף עָלָיו מֵה שְׂאֵין בּוֹ כָּלֵל, וְלַפְּעָמִים שְׂמָה שְׂנִישׁ בּוֹ הוּא הַהֲפֹךְ מִמָּה שֶׁמְשַׁבְּחִין אוֹתוֹ, וְהִנֵּה סוֹף סוֹף דַּעַת הָאָדָם קָלָה, וְטִבְעוֹ חֲלָשׁ, וּמִתְפַּתֵּה בְּנִקְל, כָּל שֶׁכֵּן בְּדִבְרֵי שְׂאֵלָיו הוּא נוֹטָה בְּטִבְעוֹ.

♥ חכמת הלב: "הגאונה איננה רק ביחס לזולת.
עשוי האדם להיות גאה – גם בינו לבין עצמו".
(הרבי מלובלין)

האם ענווה פירושה התבטלות עצמית?

אחת השאלות בעניין לימוד מידת הענווה היא: האם אדם ענו אמור לבטל את כישרונותיו האישיים, למנוע את התפתחותו ולהצניע את הישגיו. להלן נעיין בשלושה מקורות שאפשר ללמוד מהם על היחס בין הענווה לפיתוח כוחותיו האישיים של האדם.

מקור מס' 1: הרב אליהו דסלר*, מכתב מאליהו, חלק ב', עמ' 42

ההתבטלות העצמית היא הבסיס לקניין תורה אמיתי.

<9

37 (מזל סלפי הרב
דסלר "קבלת תורה"
מתקיימת זקוק
במציאות של "שליחות
כח זמני")

<9

38 (האם לזכות
של הרב דסלר
הכרה כלשהי של
אדם בכוונות זמניות?
אולי הוא נתן
זקוק מקום להכרה
כלאת? - הוכיחו
את צדדיו מן
המציאות)

בָּרְרוּ לָנוּ חֲז"ל (סוטה כ"א): "אֵין דְּבָרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְשִׁים עֲצָמוֹ
כְּאֵין שְׁנֵאֲמַר וְהִחְכְּמָה מֵאֵין תִּמְצָא". אִם אֵין מִתְבָּרַר לְאָדָם שְׁלִילַת כֹּחַ עֲצָמוֹ.
אִם אֵינוֹ מִבִּין שֶׁשֶּׁקֶר הִיא כָּל שְׁאִיפָתוֹ לְסִמְכוֹת עֲצָמִית, אִזּוֹ אֵי אֶפְשָׁר שֶׁהוּא יִקְבֹּל
אֶת הַתּוֹרָה בְּאֵמֶת. וְאִם כֵּן, חֲכָמָתוֹ, הַשְּׁגוּתוֹ שֶׁמִּצַּד הַשֶּׁכֶּל אִזּוֹ אֶפְלוּ בְּגִדְר
הַתְּעוֹרְרוֹת, לֹא תוֹכֵלָנָה לְהִתְקַיֵּם. רַק אִם הוּא מִבִּין אֶת הַשֶּׁקֶר, אֶת הָאֵין, שֶׁיֵּשׁ
בוֹ, וְהוּא מְבַטֵּל אוֹתוֹ וּמְשִׁים אוֹתוֹ כְּאֵין, אִזּוֹ הוּא יָכוֹל לְהִבָּחֵן אֶמֶתֶת הָאֵמֶת
וּלְהִשִּׁיב אוֹתָהּ אֶל לְבוֹ. וְכִבֵּר כְּתֵב אֲבֹן עֶזְרָא שֶׁכָּפִי עֶרְךָ יְדִיעַת הָאָדָם אֶת יֶצֶר
יּוֹדֵעַ הוּא אֶת יּוֹצְרוֹ, וְנִרְאָה שֶׁהִטְעֵם הוּא כִּנ"ל - כְּשֶׁמִּתְגַּלֶּה לוֹ מִהֲלֶךְ הַשֶּׁקֶר
שֶׁבְּעֲצָמוֹ, הֵינּוּ יְדִיעַת הָאֵין שְׁלוֹ... וְרַק עַל יְדֵי דֶרֶךְ זֶה שֶׁל בְּטוֹל הַיֵּשׁ כְּלָפִי עֲצָמָנוּ
נוֹכַח לַעֲלוֹת וּלְקַנּוֹת הַשְּׁגוּת מְבָרָרוֹת וּמֵאֲמָתוֹת בְּכָל חֲדָרֵי הַתּוֹרָה. הֵרִי שֶׁהִכַּח
הַעֲקָרִי אֲשֶׁר בּוֹ תִּתְּכֹן מִלְחָמָת הַיֶּצֶר וְקִבְלַת הַתּוֹרָה לִלְבַב בְּאֵמֶת הוּא - כֹּחַ
הַהִתְבַּטְּלוֹת.

♥ **חכמת הלב:** "חייבים לעקור את היגון, הצער והאנחה ולהניח אותם בתוך הששון והשמחה".

מקור מס' 2: הרב ניסים גירונדי*, דרשות הר"ן, דרוש עשירי

אדם צריך לזכור כי מקור כוחו והצלחתו הוא בורא עולם.

דרשות הר"ן

"וְאִמְרַת בִּלְבָבָךְ כְּחֵי וְעֶצֶם יָדֶי עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא הַנוֹתֵן לָךְ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל". רָצָה בָּזָה, כִּי אִם הָיִיתָ שֹׁאֲמֵת הוּא שֵׁשׁ בְּאִישִׁים סִגְלוֹת מִיְּחָדוֹת לְדַבֵּר מִהַדְּבָרִים, כִּמּוֹ שֵׁשׁ אֲנָשִׁים מוֹכְנִים לְקַבֵּל הַחֲכָמָה, וְאַחֲרֵים מוֹכְנִים לְשִׁית יַעֲזוֹת בְּנִפְשָׁם לְאַסֹּף וּלְכַנֵּס. וּלְפִי זֶה יִהְיֶה אֲמַת בְּצַד מֶה שְׂיוֹכֵל הָעֶשִׂיר לֹאִמֵּר "כְּחֵי וְעֶצֶם יָדֶי עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה". עִם כָּל זֶה – עִם הָיִיתָ שֶׁהֵלַח הַהוּא נְטוּעַ בָּךְ – זָכַר תִּזְכֹּר שֶׁהֵלַח הַהוּא מִי נִתְּנוֹ אֵלֶיךָ וּמֵאֵין בָּא. וְהוּא אֹמְרִי: "וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא הַנוֹתֵן לָךְ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל". לֹא אָמַר "וְזָכַרְתָּ כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ נוֹתֵן לָךְ הַחֵיל", שָׁאֵם כֵּן מִרְחִיק שֶׁהֵלַח הַנְטוּעַ בְּאָדָם לֹא יִהְיֶה סִבָּה אֲמִצְעִית בְּאַסִּיפַת הַחוּץ, וְאֵין הַדְּבָר כֵּן. וּלְפִיכָךְ אָמַר, כִּי עִם הָיִיתָ שֶׁכַּחֲךָ עוֹשֶׂה אֶת הַחֵיל הַזֶּה, תִּזְכֹּר נוֹתֵן הֵלַח הַהוּא יִתְבָּרֵךְ.

מקור מס' 3: הראי"ה קוק*, מוסר אביך, ערך גאווה (סעיפים כ"ה, כ"ז)

קיימת "גאווה חיובית" והיא הגאווה של עבודת ה' (בניגוד לגאווה על תכונות אישיות).

סעיף כ"ה) בְּחִינָה גְדוֹלָה צָרִיךְ לִבְחֹן כָּל מַעֲמִיק בְּמִסְתָּרֵי נִפְשׁוֹ בְּרָגֶשׁ הַגָּאוּה, אֵינָה הוּא הַרְגֵשׁ הַפְסוּל הַמַּעֲבִיר אֶת הָאָדָם עַל דַּעְתּוֹ וְעַל דַּעַת קוֹנוֹ, וְאֵינָה הוּא הַרְגֵשׁ הָעֵדִין הַמִּרְחִיב דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם וּמִזְכִּירָהוּ אֶת הַנִּתְּנוֹ הַרוּחָנִית הַמְלֵאָה הוּד וְתִפְאֶרֶת. פְּעָמִים רַבּוֹת לִבּוֹ שֶׁל אָדָם מֵלֹא עֵז, שֶׁלְפִי הַסְקִירָה הַרְשׁוּנָה תִּהְיֶה דוֹמָה הַתְמוּנָה שֶׁל תְּכוּנָה זֹאת לַתְמוּנָה שֶׁל גָּאָה, אֲבָל אַחֲרֵי הַבְּרוּר יִמָּצֵא שֶׁהוּא רַק מִתְמַלֵּא אִמָּץ בְּאוֹר הָאֱלֹהִי הַזֶּרֶחַ בְּנִשְׁמָתוֹ, וְהוּא חוֹזֶה אֶז גְּאוּת ד', וְאִם יִכְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ לְהַפְרִיד מִגָּאוּה זֹאת, לֹא יֵשֶׁל יַעֲשֶׂה לְנִפְשׁוֹ שׁוּם טוֹבָה עוֹד יִשְׁוּחוּ כָּל כְּחוֹתָיו הַרוּחָנִיִּים, וּבְחֲמַת עֲצָבוֹת יִלָּךְ קוֹדֵר שְׁחוּחַ, וּבִדְעָתוֹ יִחָשֵׁב שֶׁהַצּוּרָה שֶׁל הַדְּכָאוּת (=דְּכָאוֹן) הִיא קִרְבַּת אֱלֹהִים, בְּשָׁעָה שֶׁהִיא בְּאִמַּת הִרְחָקָה וְנִסְיָנָה לְאַחוֹר.

סעיף כ"ז) לְפַעְמִים מִתְגָּאָה הַצִּדִּיק מְאֹד מִפְּנֵי גְאוּת ד' שֶׁמִּרְגִּישׁ בְּלִבּוֹ, וְאֵז הוּא קוֹדֵשׁ קְדָשִׁים, וּדְבָרָיו הֵם חוֹצְבִים לְהַבּוֹת אֵשׁ, וְהוּא זֹעֵם בְּכָל רוּחַ שֶׁפֶל הִבָּא לְהַכְנִיס בּוֹ אֶז עֲנָה פְסוּלָה, וְגָאוּה זֹאת הִיא מְמַלְאֵת בְּעֲנָה, הַמְמַלְאֵת בְּגִבּוּרָה וְשִׁמְחָה וְאַהֲבַת נֶצַח לְכָל.

שמחה

* הרב ניסים גירונדי, הר"ן (ה'ת"פ - ה'קל"ו, 1320 – 1376): חי בברצלונה, מגדולי הפוסקים ומפרשי התלמוד, חיבר פרוש מקיף על הרי"ף (רי' יצחק אלפסי – מגדולי הפוסקים).

אחד היסודות החשובים בעולם האמונה ועבודת ה' הוא יסוד **השמחה**. באמצעות השמחה אדם מבטא את עומק קישורו לעולם המצוות ואת אמיתות עבודת ה' שלו. בפרשת התוכחה בספר **דברים** מספרת לנו התורה את הרקע לירידתו הרוחנית של עם ישראל וגזירת הגלות במילים אלה:

"וְהָיוּ בָךְ לְאוֹת וּלְמוֹפֶת וּבְזָרְעֶךָ עַד עוֹלָם. תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרֹב כָּל יְמֵיךָ.
דברים כ"ח, מ"ו-מ"ז

עבודת ה' שאיננה נעשית מתוך שמחה מבטאת במידה רבה חוסר הזדהות פנימית וחוסר שלימות בעשיית המצווה. לעומת זאת עבודת ה' **בשמחה** תורמת לאדם מעלות רבות: השראת השכינה, חזרה בתשובה, העמקת האמונה והעצמתה. להלן נעסוק בתחומים אחדים של נושא השמחה, שבהם באיפ לידי ביטוי אמונתו וביטחונו של המאמין:

- א) השמחה בעולמו של המאמין.
- ב) כיצד אפשר לשמוח למרות עצבות?
- ג) השמחה ותהליך התשובה.

נפתח את עיוננו בסיפור עממי שתוכנו: **השמחה**.

"השמחה", מעגל הזמנים, עמ' 2, הוצאת בית הרב קוק

...הִיְתָה הַשְּׂמִינְיָה מִטְּלִטְלֵת בְּדָרְכִים עַד שְׁנִטְלָה עִם לִבָּהּ לְדָרֵשׁ וְלִתּוֹר בְּבִנְיָ הָאָדָם אֲשֶׁר תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, וְלִידַע מִפְּנֵי מָה גּוֹזְרִים עָלֶיהָ שְׁתֵּהא מְחֻזָּרָת עַל הַפְּתִיחִים, וְאֵינָם מְשַׁפְּנִים אוֹתָהּ בְּתוֹךְ לִבָּבָם.
בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף רָאִתָּה בְּנֵי אָדָם דּוֹהֲרִים בְּסוּסִים, אֲמָרָה לָהֶם: עַל שׁוֹם מָה אַתֶּם רָצִים?
אֲמָרוּ לָהּ: לְמַצָּא שְׂמִינְיָה אֲנִי מִבְּקָשִׁים.
אֲמָרָה לָהֶם: לָמָּה תִּשְׁמְחוּ פְּנִיכֶם עַל הַרְחוּק – אֲנִי הַשְּׂמִינְיָה!
לֹא שָׁעוּ אֶלֶיהָ, הִצְלִיפוּ בְּשׁוּטִים וְנִעְלְמוּ מִפְּנֵיהָ.
טָרָם נִשְׁתַּהֲתָה הַשְּׂמִינְיָה זָמַן הַמִּסְפִּיק לָהּ לְנַגֵּר עֲצָמָה מֵאֲבָק שֶׁהֶעֱלוּ עָלֶיהָ הַסּוּסִים, וּכְבֵּר מִצָּאָה עֲצָמָה בְּמִסְבֵּת הוֹלָלִים הַמְּנַסְכִּים בִּינּוֹ, וְגִיל שְׁחֻקָּם מִהֲדַהֵד כְּאִסְתֵּרָא בְּלִינָא (=מִטְבֵּעַ קָטָן בְּקִנְיָן רִיק)
שָׁאֲלָה: יֵין לָמָּה לָכֶם? וְלִשְׁחֹק מָה זֶה עוֹשָׂה?
אֲפָשָׁר שְׁנִיטִיב אֶת לִבִּי וְנִתְגַּלְגַּל בְּשְׁחֻקָּנוּ וְתִהְיֶה הַשְּׂמִינְיָה שְׂרוּיָה בְּאַהֲלָנוּ.
אֲמָרָה לָהֶם: עַד שְׁאַתֶּם מְחַפְּשִׁים שְׂמִינְיָה בְּאֵלָה – הֲרֵי שְׂמִינְיָה לְפָנֶיכֶם.
נִתְּנוּ קוֹלָם בְּצֻחֹק. וְהִנֵּה קוֹל הַצֻּחֹק מִתְפַּשֵּׁט וְהוֹלֵךְ בְּחִלָּל הַחֶדֶר וּמִדְּחִיסוֹ כְּלוֹ, עַד שְׁנִדְחָקָה שְׂמִינְיָה הִימְנוֹ לְרַחֲוָה שֶׁל עִיר.
הִיְתָה הַשְּׂמִינְיָה מְהֻלָּלָת זִוְפָּה וְרֹאשָׁה שְׂמוּטָה וְהִיא תוֹהָה וּמִתְהַה וְשׁוֹקֶלֶת וְטָרָה בְּמָה שְׁאֲזָנֶיהָ שְׂמָעוּ וְעִינֶיהָ רָאוּ וּמִקְשָׁה בְּנִפְשָׁה:

<9

41 מהלך הפסוק
המקור "כפי שכתב"

המחבר: "I Me
/שמה של המחבר
שקוין משה סנין
אחר הא"א" (הצטיין)
את הצגתו

בריות אלה – מה טיבו, מתיגעין כל ימיהם למעט שמחה ואין הם מעלים בדעתם
שאותה שהם מבקשים – בהשג ידם הוא, ואין להם אלא להפך ולטל הימנה
מלוא הכף. ולא עוד אף כשאני מתגלה לפנייהם, משימים עצמם כאינם יודעים.
שמה אין פני מעידות בי ששמחה אני או שמה נשתבשו הדעות, ומה שקורין
שמחה – ענין אחר הוא?...

ועד שהיא חוככת בדעתה מצאה עצמה מנחת לצד פרוטה אחת שחוקה ובלה
שהיתה מוטלת בצדי הדרכים ואין בני אדם מרכינים ראשם לעמתה. ועבר שם
תינוק אחד מתינוקות של בית רבן שלא טעמו טעם חטא מימיהם, שח עליה
והגביהה. היתה הפרוטה מתחננת לפניו, מתאמצת להלבין שנים כנגדו, ואף הוא
היה מחיך כנגדה, ומלטפה בחבה בין אצבעותיו.

עודו מחיך והנה איש אביון – מושיט ידו לנדבה – נדמן לו, נפתח לבו ונתנה
לאותו אביון ונכנסה שמחה אצלו ומלאה אותו עד גדותיו. רץ לספר לאמו וכל
אותו היום היה שמח ושבח בפיו לקדוש ברוך הוא שזמנה לו, עד שטרדתהו
השנה.

ושוב היתה השמחה מרחפת בחללו של עולם. עתים מקפצת על בני אדם בעל
כרחם, עתים מתחננת שלא תהא מנחת כאבו שאין לה הופכין, ועדין היא מוטלת
בין הבריות וכל הרוצה לבוא ויטלנה.

♥ **חכמת הלב** : "עצבות – נועלת שערי רקיע.

תפילה – פותחת שערי שמים

והשמחה – נשפכת חנוכה"

השמחה בעולמו של המאמין

במקומות רבים בתורה ובדברי חז"ל מודגש הצורך בשמחה כבסיס לעשיית המצוות ודבקות בבורא עולם. אדם המאמין כי כל אירוע במציאות נתון להשגחת ה', יודע כי המאורעות הפרטיים והלאומיים הם תוצאת הנהגתו של הקדוש ברוך הוא. להלן ציטוט ממקורות אחדים שעניינם השמחה בתחומי חיים שונים :

(א) "וְשִׂמְחָתָּ בְּחֻגְדָּךְ" (דברים ט"ז, י"ג-ט"ו).

(ב) "עֲבֹדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה" (תהלים, ק').

(ג) "לא יהא אדם בעל שחוק ומהתלות, ולא עצב ואונן אלא שמח ולא פרוץ בצחוק... ואף כשהוא מתמרמר על חטאיו או כשעוסק בשביית לבו לא יאריך בזה ויחזור לשמוח" (רמב"ם, משנה הלכות דעות, ב', ג').

(ד) "הצדיקים הם עלובים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים. עושים מאהבה ושמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר: (שופטים ה', ל"א) וְאַהֲבָיו כְּצֹאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ (רמב"ם, הלכות דעות, ב', ג').

דוגמה לחשיבות השמחה ניתן לראות בעניין חטאו של משה רבנו. פרשני התורה מציעים הסברים שונים לחטאו של משה רבנו בהכאתו את הסלע במקום לדבר אליו כציווי ה' (במדבר, כ'). הרמב"ם בספרו שמונה פרקים מסביר כי חטאו של משה התבטא בנטייתו לרגזנות, או בעובדה שהטעה בכעסו את עם ישראל וגרם להם לחשוב כי בורא עולם, אל רחום וחנון, כועס עליהם. המהר"ל בספרו גבורות ה' מרחיב את עניין כעסו של משה וסבור כי אם היה משה מתחזק באמונתו היה שמח ולא מגיע לכעס. נעניין בדברי המהר"ל המחדד את הקשר בין האמונה והשמחה.

מהר"ל*, "גבורות ה'", פרק ז'

האמונה מבטאת יציבות. בגן עדן יש שמחה ואין עצבות, לכן המאמין נכנס לגן עדן וזה שכרו על יציבותו, חוזקו ושמחתו.

מי שחזק באמונה, בשביל החזק שיש לו ואין מקבל שנוי באמונתו, הרי נבדל משנוי אשר הוא לחמרים (=חומריות). וזהו פניסה לגן עדן שהוא מתרחק מן השנוי והתמורה שהוא רע, ולכן פותחין לו שערי גן עדן שאין שם רק עדן ושמחה ורחוק מן התפעלות ועצב. וכל ענין זה בשביל החזק שיש לו באמונה ואין לו השתנות. והתבונן בזה כי יש עוד כמה אחר שפותחין לו שערי גן עדן, כי המאמין בו יתברך הוא נטע נאמן בחזק, ולכך הוא כעץ שתול על פלגי מים ועל יובל ישלח שרשיו. וזהו שאמר פותחין לו שערי גן עדן, כי משלח שרשיו ונטיעתו החזקה עד נטיעת הגן כי שם ארזי הלבנון אשר נטע ה'...

אילו היה משה רבנו – עם כל מעלותיו – חזק באמונתו לא היה כועס על עם ישראל.

והנה אדון כל הנביאים השלם בתכלית השלמות שלא היה ולא יהיה כמוהו, בא אליו מכשול זה שנאמר (במדבר כ') יען אשר לא האמנתם בי. ופרוש זה באשר אמר משה שמעו נא המורים דרך פעס, וכן מה שהכה הצור פעמים הכל דרך פעס, ודבר זה לא היה ראוי לו כי מאחר שעשה הקדוש ברוך הוא נס ראוי היה לו להתחזק ולהתגבר באמונה בהקדוש ברוך הוא. ואם היה מתחזק ומתגבר באמונה, היה מתחדש לו השמחה לא לעשות דרך פעס. וזהו אשר לא האמנתם שהיה ראוי למשה להיות חזק באמונתו, ואם היה חזק באמונתו בהקדוש ברוך הוא היה נוטה אל מעלה נבדלת והיה עושה בשמחה ולא היה מתפעל לכעס ואז היה זה קדושה לעיני ישראל, שהיה משה ואהרן מראים האמונה בו יתברך ואז היה שמו מקדש לעיניהם על ידי האמונה. וזהו שאמר יען אשר לא האמנתם בי להקדישני, כלומר היה לכם להתחזק באמונה, ואם עשיתם זה לא היה לכם לכעס, כי האמונה מביא לידי שירה ושמחה, ומשה הכה פעמים דרך פעס ואמר שמעו נא המורים שזה הפך האמונה. כלל הדבר כי הגס שנעשה להם להוציא המים מביא האמונה, והיה למשה ולאהרן להתחזק באמונה במקום הזה וזה לא היה כן כמו שאמרנו, וזהו יען אשר לא האמנתם בי להקדישני.

42) מה מרחיק את
מי שחזק באמונתו
מהלל העניינים
החומריים?

43) מהו הקשר בין
"אמנה" לבין חסדו
השם רבנו?

מדוע מהווה השמחה מרכיב חשוב בעבודת ה' וקיום המצוות? הראי"ה קוק הסביר בספרו אדר היקר את חשיבות העונג והשמחה אצל עובד ה'.

♥ חכמת הלב: "ישמח לב מבקשי ה'" (דברי הימים א', ט"ז). מבקשי ה' ודורשיו שרויים בשמחה גם בזמן שמבקשים אותו....

הראי"ה קוק*, "העונג והשמחה", אדר היקר, עמ' קי"ז

הפנמת עונג ושמחה מעוררים את מקיים המצוות לחריצות בעבודת ה'

הענג והשמחה

הענג והשמחה, הם דברים מכרחים להיות מתלוים אל כל עסק רוחני; רק כשיתענג האדם וישמח במעשה הטוב והישר, אז יהיה חרוץ לעשותם בתכלית שלמותם ולהוסיף עליהם מדי יום ביומו; רק אז יהיה חל רוח השכינה וזיו כבודה על האדם, כי עז וחדנה במקומו, וינער לו להיות נעטר בחוט של חן וחסד, שימצאו מעשיו ופעולותיו גם כן חן בעיני כל הבריות, ויצאו גם הם בדרכיו, ותרבה הברכה והטובה בעולם. רק כשיש ענג ושמחה פנימית בלב מצרפים למעשה הטוב והצדק, אז הם מתבססים באדם להיות קבוע בדרכי האל הטוב ב"ה, וממקור נפשו ימצא מים חיים נוזלים להשכילו ולהדריכו באורחות חיים. כל פעולות רגשות ומחשבות הנעשות מצד הכרח ומועקה, בין שתהיה המועקה חמרית או רוחנית אינם בתכלית שלמותם, והם אינם באים כי אם כדי להעמיד את האדם על המצב המוסרי הנכון, שתהיה בו שמח ומתענג בעשות הטוב, ובהנצרו מן הרע והקעור, תגל נפשו וישמח כבודו.

<9

44 (מסכת נחליות
תחלות של
שמחה בעת
העניין הרוחני)

כיצד ניתן לשמוח למרות הרגשת עצבות וחוסר שלימות?!

אחת השאלות העיקריות שעימן נדרש המאמין להתמודד היא כיצד ניתן לשמוח חרף קשיים, הרגשת חוסר שלימות ועצבות שהן מנת חלקו של כל אדם. נציג להלן שתי גישות: האחת גישתו של הראי"ה קוק, בעין איה - פירשו על אגדות הש"ס, והאחרת של הרב אלימלך בר שאל בספרו מן הבאר.

הראי"ה קוק, עין איה, מסכת ברכות, פרק ה', סעיף ט"ו

שתי דרכים להתמודדות עם העצבות

<9
(45) מה הן שתי
האפשרויות שהציינתי
הרי קוק
לפתח אפשרות
השלישית?

יש שני אופנים לשמח את האדם: האפן האחד הוא לשפח ממנו את עמלו ולהסיח דעת מכל הדברים המעציבים. אמנם שמחה זו איננה שלמה ומתמדת, כי הלא הדברים שהאדם מתעצב עבורם הם קיימים ונמצאים ומערבבים את שמחתו. על כן הדרך המבחר הוא הדרך השני, שהאדם יציר לעצמו באמת הדברים שמעציבים את רוחו, וינעמיק וישפיל בשכלו שאפלו בשביל הדברים שהם הסבות היותר גדולות להתעצב אין בהם דרך עצב באמת. כי כל מה שברא הקב"ה הכל הוא לטובה, וגם הרע הגדול של המות אינו רע וראוי להתעצב עבורו, כי אם להשתדל להשלים תכלית החיים בראוי... כלומר יציר תחלה הדברים שאפשר להתעצב עבורם, ונשפיל כי באמת אין לאדם כלל על מה להתעצב, רק להתחזק ללכת בדרך השלמות לעסק בתורה ומצוות, ואז הוא מביא עצמו אל תכלית החיים, ואין לו להתגרא מן המות כשהשלים חסו. וכינון שהתורה והמצוה מגנות גם על מר המות, קל וחומר שהן מגנות על יתר הדברים שהאדם מתעצב עבורם, שכלם הם פחותים בעצב מן מר המות. על כן בזו השתכלות סרו כל דרכי העצב, והאדם מתעורר בשמחה אמיתית ושלמה והוא בטוח מכל הרעיונות העלולים לערוב את שמחתו, על כן יצנו על הצעת העצב.

(46) אם חלילה
באופן אישי את
אחת האפשרויות
תארי או תארי את
חלילית?

הרב אלימלך בר שאול*, מן הבאר, עמ' 280

אצל עם ישראל השמחה נמצאת למעלה מהצרות והסבל ואינה תלויה בהם.

<9
(47) כיצד מסייעים
צרכי הרי הרי שאול
האתחאצות סט
השלישית?

מתמיה הדבר ופשוט כאחד: רק כנסת ישראל יודעת את סוד השמחה האמתית. רק היא יודעת לשמח באמת ורק שמחתה היא עמקה ושלמה. מתמיה הדבר: שכן מי פעם ישראל סבל כה רבות והתאבל כה הרבה במשך כל ימי קיומו, ונסבות כאלה עשויות לעקור מן הלב כל זיק של שמחה, להשבית ממנו כל רגש של ששון, מהולות בדמעות. וגם פשוט הדבר: כן הלא עם ישראל שואב את חיותו מבעד לכל נסבות כל שהן, ואפלו ממעל לכל חשבוניות וצורפים של תקוות וסכונים. לפיכך אין צרותיו יכולות אלא בשטח העליון של חייו, ולא במעמקייהם. לא נפגע חלילה המבוע של הבאר, ותמיד נובעים ממנו מים חיים ורעננים. והמבוע הזה כשם שעמק הוא מכדי כל אפשרות של פגיעה בו על ידי צרות ויסורים, כך גם עמק הוא מכל צורפי חשבוניות של תקוות עצמיות מטפחות. לא שהוא מנגד להם, אלא שהוא עמק מהם ונעלה עליהם. זהו המבוע של החיים העצמיים אשר לישראל, סוד ויסוד קיומם הנצחי, שרש נשמתם,

סגלתם המפלאה: "חלק ה' עמו". ומבוע החיים של ישראל הוא המבוע של שמחתם. לפיכך אין עמקה מאותה שמחה ואין גדולה הימנה. אין טבעית ממנה ואין תמידית כמותה. שמחה זו אינה תלויה בשום תנאי, בשום מצב, בשום סבה. צרות וסבל אמנם יוצרות סביבה מעגלים של רצינות, אבל אינם פוגעים במעמקה של השמחה. וזמני שמחה אמנם מאפשרים לה לאותה שמחה נשימה יותר חפזית, אבל לא הם יוצרים אותה. היא קיימת ועומדת גם בלעדיהם, לעצמה ובדורות עצמה.

השמחה ותהליך התשובה

רבי נחמן מברסלב*, ליקוטי מוהר"ן, סימנים: קע"ה, קע"ח

החרטה צריכה להיות מבוססת על השמחה. שמחת המצווה עוזרת להתוודות ומבטלת

את דאגת החטא.

<?

(48) התפאיר
התשובה מהו
ההבדל בין הכי
הנאה משמחה לבין
הכי שהוא תוצאת
הצרכים?

<?

(49) מהו תפקיד
השמחה במהלך
הוויכוח על החטא?

קעה: עקר מעלת הבכיה הוא כשהיא מחמת שמחה וחדוה, ואפלו החרטה טוב מאד שתהיה מחמת שמחה, שמרב שמחתו בהשם יתברך, הוא מתחרט ומתגעגע מאד על שמרד נגדו בימים הראשונים, ומתעורר לו בכיה מחמת רב השמחה, וזה עקר מעלת הבכיה, שתהיה מחמת שמחה. וזה "בכיה" הוא ראשי-תבות: ב'שמו' יגילון כ'ל ה'יום (תהלים ט) – שעקר הבכיה, שתהיה מחמת שמחה בשמו יתברך...

♥ **חכמת הלב:** "אוהב אני את הבריות. בשום אופן לא אשנה מדתי בפנימיותי, ועל הכל אני מוצא זכות וצד טובה".

אהבת ישראל ואהבת האדם

על משקבי פלילות,
בקשתי את שְׁאֵהְבָה נְפָשִׁי -
בקשתי, ולא מצאתיו.
אָקוּמָה נָא וְאַסּוּבָּה בְּעִיר
בְּשׁוֹקִים וּבְרַחֲבוֹת אֲבִקְשָׁה אֶת שְׁאֵהְבָה נְפָשִׁי...
כְּמַעֵט שְׁעִבְרָתִי מֵהֶם עַד שֶׁמִּצַּאתִי אֶת שְׁאֵהְבָה נְפָשִׁי אֲחִזֵּיתִי וְלֹא אֶרְפֶּנּוּ.
(שיר השירים, פרק ג', א'-ד')

המושג **אהבה** שגור בפיהם של אנשים רבים. אין כמעט אדם שאינו מדבר על אהבה ואין מי שאינו משתוקק לחוש אותה. כאשר נתעמק בהבנת מושג, יתעורר הצורך לברר שאלות יסוד רבות שעל חלקן ננסה לענות בפרק זה:
מה זאת אהבה?

- א) מהו הקשר בין אהבה לאמונה?
- ב) כיצד נוכל להגיע לאהבת ה', שהוא מהות מופשטת ונעלמת?
- ג) מהו היחס בין אהבת ה' לסוגי אהבות אחרות (אהבת איש לאישה, אהבת הורים לילדים, אהבת אדם לארצו)?
- ד) האם אהבת אלוקים היא מנת חלקו של האדם המאמין בלבד, או שגם האדם "החילוני" חווה אהבת ה'?
- ה) האם מוטלת חובה על אנשי אמונה להאחיב את הקב"ה גם על אנשים **שאינם** מוגדרים מאמינים?

מה זאת אהבה?

נפתח את דיוננו בעיון במילון אבן שושן שבו מוגדר המושג אהבה במילים אלו:

”חיבה עזה, רגש של משיכה גדולה, או חשק למישהו או למשהו”.

במקביל להגדרה זו נמצא במילון הגדרות נוספות לסוגים שונים של אהבה:

- (1) **אהבה אפלטונית** – אהבה רוחנית טהורה.
- (2) **אהבה עצמית** – אנוכיות, אגואיזם.
- (3) **אהבת הבריות** – רגש של אהבה וכבוד לבני אדם.
- (4) **אהבת בשרים** – הצד הגופני של האהבה.
- (5) **אהבה התלויה בדבר** – אהבה מתוך מניעים של טובת הנאה לאוהב.

קשה למצות את מושג האהבה בהגדרה אחת מאחר שמגוון מושאי האהבה – הנאהבים – רחב מאוד ובתרבויות שונות ובמישורים השונים של החיים משתנות ההגדרות וההתייחסויות של האהבה בין איש לאישה, בין אדם לחברו, אהבת אדם לארצו ובעיקר של החשובה מכולן – **אהבת אדם לאלוקיו**.

נעיין להלן בשני מקורות שעניינם **מהות האהבה**. במקור הראשון נעיין בדברי **הרב אליהו דסלר**, שהיה מגדולי בעלי המוסר במאה הקודמת. הרב דסלר מסביר כי האהבה ההדדית בין בני זוג מבוססת על **נתינת הדדית**.

במקור השני נעיין בדברי **אריך פרום**, הוגה דעות ופסיכואנליטיקאי יהודי, שביסס את יסודות האהבה ומהותה על **ארבעה עקרונות**: דאגה, אחריות, יחס כבוד וידיעה. על רקע יסודות אלה נעיין בקשר העמוק בין אמונה לאהבת ה'.

הרב אליהו דסלר*, מכתב מאליהו, חלק א', עמ' 38-39

הנתינה יוצרת אהבה

אהבת המין היא דבר פלא בלחות הנפש.

לכאורה היה נראה כי באמת אין תכן ממשי באהבה זו, אלא שהיא עצה עמקה של הבורא יתברך, למען קיום העולם – כמו שנתנו בנו את הרעבון למען קיום הגוף.

אבל זה רחוק מלהבינו; הן כבר התאנה נתונה בלב האדם, וכן חסר לבנים, ואלה יספיקו לתכלית הנ"ל. אם כן למה נוספה אהבה זו?

ושמעתי אומרים, כי אהבה זו היא תולדת הכרת הטוב, אשר יודו הודאה הודית על דבר עזרם זה אל זה למלא את חסר טבעם. אבל טועים המה האומרים כן. הן כל כך רבו כפויי הטובה בין בני האדם, ולא ראינום שתחסר להם אהבת המין. על כן נאמר, כי אהבה זו באה על ידי השלימים זה את זה. הן שם האל ברוך הוא ככה בטבעם, כאמרם ז"ל כל שאין לו אשה... אינו אדם שלם (ב"ר – בראשית

רבה - י"ז), ובהיות האדם לבדו הנהו חסר, כי לא יוכל למלא את תפקידו. על כן **בהיותם נותנים השלמה זה לזה, יאהבו זה את זה, כאשר נתבאר, כי הנותן יאהב. וזהו אשר באהבתם, כל שאיפתם היא לתן ולהשפיע נחת וענג זה לזה.**

והנה יתבאר לנו עוד דבר נפלא: למה ברב הפעמים לא נארכו ימי האהבה הזו? אך פשוט הוא, הן בני האדם בכללם נוטלים המה ולא נותנים, וכאשר יחזק עליהם חסר הטבע (להעמיד תולדות), היו לנותנים ואוהבים, אבל חיש מהר, אך תקל מהם יד הטבע, ושבים המה להיות נוטלים כשהיו, גם לא ירגישו בעצמם את השעה אשר החליפו בה את עמדתם. תחת אשר התקשרו תחלה להיות נותנים, מעתה היו לנוטלים, וכל אחד ידרש מרעהו אשר ימלא את חובותיו אשר התחייב לו.

האם אפשרית היא האהבה במצב כזה?

וכך אני אומר תמיד לזוג בעת שמחת כלולותם: "הזהרו, יקרים, שתמיד תשאפו להשביע נחת זה לזה, כאשר תרגישו בכם בשעה זו; וידעו אשר ברגע שתתחילו לדרש דרישות זה מזה, הנה כבר אשרכם מכם והלאה..."

<9

(50 מל"ה ח"א
אשר את הפנחה כי
אפפת איש אישה
היא תולדת "הכרת
הטוב")

<9

(51 מל"ה אהבה
אמיתית של איש
לאישה ומהו
קיומה לאורק ימי?)

כתוספת לדברי הרב דסלר נעיין בדברי אריך פרום* ממנו נוכל ללמוד יסודות נוספים בעניין מהותה של האהבה בכל צורותיה.

אריך פרום, "אמנות האהבה", עמ' 32-34

באהבה נדרשת דאגה לזולת והשקעה בפיתוחו

מעבר ליסוד התינה מתגלה האפי הפעיל של האהבה בעבודה שלעולם מקפלים בה יסודות בסיסיים מסוימים, שמשתפים הם לכל צורות האהבה, והם: הדאגה, האחריות, יחס הכבוד והידיעה.

כי האהבה מקפלת בתוכה דאגה, מתחנך מאהבתה של אם לילדה. שום הוכחה לאהבתה לא תחשב בעינינו כנה, אם נראה אותה חסרה דאגה לתינוקה, אם היא מתרשלת בהזנתו, בהחצתו, במתן נוחות גופנית לו; ואהבתה מניחה בנו רשם אם אנו רואים אותה דואגת לילדה. והוא הדין גם לגבי אהבת בעלי חיים או פרחים. אם אשה אומרת לנו שהיא אוהבת פרחים, ואנו רואים ששכחה להשקותם, לא נאמין ב"אהבתה" לפרחים. האהבה היא -הדאגה הפעלתנית לחייו ולגדולו של אהוב נפשו. אם נעדרת דאגה פעלתנית זו, אין האהבה קיימת. יסוד זה של האהבה תאר יפה בספר יונה. אלקים צוה על יונה לצאת לנינוה ולהתרוות ביושביה שיבואו על ענשם אם לא יתקנו דרכיהם הרעות. יונה בורח משליחותו, משום שהוא חושש שמא יחזרו אנשי נינוה בתשובה והאלקים ימחל להם. יונה הוא איש שעזה בו הרגשת הסדר והמשפט, אלא שהוא חסר אהבה. אולם, בנסותו להמלט, מוצא הוא את עצמו בבוטנו של תנין, המסמל את מצב הבדוד והסחר שהביא עליו העדר האהבה והנאמנות. האלקים מצילו, והוא שם פניו לנינוה. הוא מטיף לתושבים כמצות האלקים, ואשר נגר בא. אנשי נינוה נחמים על חטאותיהם, מתקנים דרכיהם, והאלקים מוחל להם וחוזר בו ממחשבתו להחריב את העיר. יונה רוגז עד מאד ומאכזב; "צדק" בקש, ולא רחמים. לבסוף מוצא הוא נחמה פורקת בצלו של עץ שהצמיח האלקים כדי לסוכך עליו מפני החמה. אבל כשמוביש האלקים את העץ, נפשו של יונה מדקדקת עליו והוא קובל ברגזו לפני האלקים. האלקים משיב לו: "אתה חסד על הקיקיון אשר לא עמלת בו ולא גדלתו, שכן לילה היה ובו לילה אבד, ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה, אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוב אדם אשר לא ידע בין מינו לשמאלו, ובהמה רבה?" תשובתו של האלקים ליונה טעונה פרוש סמלי. האלקים מסביר ליונה שעקר האהבה הוא "לחיות ולחיות" -המחשבה על הבריות? אהוב את הבריות.

<9

(54) מה הם יסודות האהבה? אריך פרום, 1971 חשיבות.

<9

(55) האילו היסודות שהעזיר אריך פרום. מתאפיינת ב'ה'?

האהבה היא "לחיות ולחיות" -המחשבה על הבריות? אהוב את הבריות.

אדם אוהב מה שהוא עמל בו, ואדם עמל בדבר שהוא אוהבו.

* אריך פרום (ה'תר"ס – ה'תש"מ, 1900-1980): פסיכולוג והוגה דעות יהודי, מראשי הזרם ההומניסטי בפסיכולוגיה. נולד בגרמניה ועבר לארה"ב עם עליית הנאצים לשלטון. הדגיש את מקור הדחפים באדם באי סיפוק צרכיו הנפשיים וראה באהבת אמת את הפתרון המשמעותי לניכור ובדידות האדם. ספריו המפורסמים: אמנות האהבה ומנוס מחופש.

באהבה מתבטאת אחריות למצבו ולגורלו של הזולת

הדאגה והחרדה מורות על צד אחר של האהבה; על האחריות. כיום האחריות מתפרשת במדה רבה כחובה, כמשוהו המוטל על אדם מבחוץ. אולם האחריות, במשמעה האמתית, היא ענין רצוני לחלוטין; היא תגובתי על הצרכים, המבעים או הבלתי מבעים, של אדם אחר. "אחראי" משמעו דאגה ועזרה לאחר. יונה לא חש אחריות כלפי תושבי נינוה. הוא, כמוהו כקין, וכל היה לשאול: "השמר אחי אנכי?" האוהב אחראי הוא. חיי אחיו אינם חיי אחיו בלבד, אלא חיי שלו. הוא חש אחריות כלפי אחיו בני האדם, כשם שהוא חש אחריות כלפי עצמו. אחריות זו, במקרה האם ותינוקה, עקרה הדאגה לצרכים הגופניים. באהבה בין מבגרים עקרה הצרכים הנפשיים של הנפש השניה.

באהבה נדרשים כבוד לזולת והכרה בצורך שלו להתפתח על פי דרכו וייחודו האחריות עלולה היתה להפסד ולהפך לשלטנות ולבעלות אקמלא היסוד השלישי של האהבה: יחס הכבוד. יחס הכבוד אינו נרדף לפחד או ליראה; משמעו הפשר לראות אדם כמות שהוא, לחוש בעצמיותו היחידה במינה. יחס הכבוד משמעו הדאגה לזולת שיגדל ויתפתח כמות שהוא. יחס הכבוד מורה-אפוא על העדר נצול. אני רוצה שאהוב נפשי יגדל ויתפתח לשם עצמו, ועל פי דרכו שלו, ולא למען ישרתני. אם אני אוהב את בן זוגי (או בת זוגי), הרי אני חש עצמי מאחד עמו, אבל עמו כמות שהוא, לא כפי שהוא דרוש לי כאובייקט לתועלת. ברי שיחס הכבוד לא יתכן אלא אם כן הנעתי לאי תלות; אם אני יכול לעמוד ולהלך בלא להזקק לקבים, בלא צורך לשלט בזולתי ולנצלו. יחס הכבוד אינו קים אלא על בסיס החפש... האהבה ילידת החפש היא, לעולם לא ילידת השלטון.

באהבה מתבטאת ידיעת עולמו הפנימי של הזולת

אין אתה יכול לנהג כבוד באדם אם אינך יודעו; הדאגה והאחריות היו סומות אקמלא הידיעה מנחה אותן. הידיעה היתה בטלה אקמלא הדאגה משמשת מניע לה. הידיעה שכבות רבות לה; ידיעה פאחד מצדדיה של האהבה היא ידיעה שאיננה נשארת בהקף, אלא חודרת אל התוך. היא לא תתכן אלא אם בכחי לחרג מתחום דאגתי לעצמי ולראות את זולתי כשהוא לעצמו. אפשר שאדע, למשל, כי פלוני כועס, ואפלו אינו מגלה כעסו; אבל אפשר שידיעתי בו עמקה יותר; אז מתחור לי שהוא אחוז חרדה, או דאגה; שהוא חש בדידות או חש אשם. אז מחור לי שכעסו אינו אלא גלוי של רגש עמוק יותר, ואני רואהו כאיש חרד ונבון, פלומר כאיש סובל, ולא כאיש כועס.

<9

56 איילה י' 2018
מארגלת היסודות
מנהל פולס
המשאבות היפות
בתחום האהבה -
מקל את החיפוש.

♥ חכמת הלב: "השונא את חברו נקרא רשע גם השונא את עצמו נקרא רשע".

מהו הקשר בין אהבת ה' לבין האמונה

בסעיף הקודם למדנו על מהות האהבה ועל משמעותה. ראינו כי האהבה המבטאת חיבה ורגש משיכה אל הזולת, מבוססת ביסודה על נתינה, על דאגה, על אחריות, על יחס כבוד, ומעורבות נפשית בחיי הזולת.

בסעיף זה נעסוק במושג האהבה בהקשר של עבודת ה'. האם אהבת ה' מבוססת על אינטרסים אישיים או שחייבים לנתק אותם ממנה? האם אפשר להשוות את אהבת האדם כלפי בורא עולם אל אהבת איש לאשתו או שמדובר בסוג שונה של אהבה שאי-אפשר להשוותה לאהבה בין בני אדם? האם עלינו לירא (לפחד) מהקב"ה, בורא העולם, או שעלינו לאהוב אותו? נעיין במקורות אחדים כדי להעמיק בנושא זה.

המקור היסודי ביותר ללימוד הקשר בין **אמונה** בה' לבין **אהבה** את ה' נמצא בספר **דברים**, בפסוקי קריאת שמע:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד :
וְאַהֲבֵת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ :
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לִבְּךָ :
וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבִלְכֻתְךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ :
וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטָטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ :
וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ :

דברים ו', ד'-ט'

הרמב"ם **בהלכות יסודי התורה** ו**בהלכות תשובה** קישר את אהבת ה' לאמונה.

בהלכות יסודי התורה הוא קבע הלכה:

הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה מְצֻוָּה לְאַהֲבוֹ וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר : "וְאַהֲבֵת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וְנֶאֱמַר "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא".
וְהַיָּאֵד הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבַתוֹ וְיִרְאָתוֹ? - בְּשַׁעַת שִׁיתְּבוֹנוֹ אָדָם בְּמַעֲשָׁיו וּבְרוּאָיו הַנִּפְלְאִים הַגְדוֹלִים וְיִרְאָה מִהֶן חֲכָמָתוֹ שֶׁאֵין לָהּ עֶרֶךְ וְלֹא קֶץ,
מִיָּד הוּא אוֹהֵב וּמְשַׁבֵּחַ וּמְפָאֵר וּמְתַאֲנֶה תַּאֲנֶה גְדוֹלָה לִידַע הַשֵּׁם הַגְדוֹל...
וּכְשֶׁמִּחְשָׁב בַּדְּבָרִים הָאֵלֹּו עֲצָמוֹן מִיָּד הוּא נִרְתַּע לְאַחֲרָיו, וְיִפְחַד וְיִדַּע שֶׁהוּא בָּרִיךְ קֹטֵנָה שְׂפֵלָה, אֶפְלָה עוֹמֶדֶת בְּדַעַת קֵלָה מְעוּטָה לִפְנֵי תַמִּים דְּעוֹת...
וּלְפִי הַדְּבָרִים הָאֵלֹו אֲנִי מְבָאֵר כָּלֵלִים גְּדוֹלִים מְמַעֲשֶׂה רַבּוֹן הַעוֹלָמִים כְּדִי שֶׁיְהִיוּ פֶתַח לְמִבִּין לְאַהֲבָה אֶת הַשֵּׁם. כִּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמִים בְּעֶנְיֵן אֶהְיָה "שְׁמַתוֹךָ כִּד אֶתָּה מְכִיר אֶת מִי שֶׁאֲמַר וְהִנֵּה הָעוֹלָם".

(**הלכות יסודי התורה**, פרק שני, הל' א'-ב')

הלכה ב'

העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה, והיא המעלה שצונן בה הקב"ה על ידי משה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ובזמן שיאהב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצוות מאהבה.

הלכה ג'

וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתרה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שונה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שונה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יותר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שונים בה תמיד כמו שצונן "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל "כי חולת אהבה אני". וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

הלכה ד'

אמרו חכמים הראשונים שמה תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא תלמוד לומר לאהבה את ה' כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבוגי תלמידיהם ומשפיליהם ביוחד אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב וכו' אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כלומר: עבדו מאהבה.

הלכה ה'

כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פרענות הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים לעולם יעסק אדם בתורה ואפלו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. לפיכך כשמלמדו את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדו אותו אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתראה דעתו ויתחכמו חכמה יתרה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותו לענין זה בנחת עד שישגיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

הלכה ו'

דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזב כל מה שבעולם חוץ ממנה. כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך. אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שיגיעהו. ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה. לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשפיל בחכמות

<9

(57) מה דגיל
לדעת
דלדע דה' מאהבה
דלדע דלדע דמיראה?

<9

(58) דהספיק את
דלדע דלדע דהאמת
מפני שהיא אמת וסוף
דלדע דלדע דהאמת?

<9

(59) מה דלדע
אהבת אישה לאהבת
ה'?

<9

(60) דהאמת כתיב:
"אין אלה דקב"ה
אלא בדעת שידעוהו"
- מהו דקב"ה
הדעת? לבין
האמת?

ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כמו שבארנו
בהלכות יסודי התורה.

בדברים שהובאו לעיל הדגיש הרמב"ם את אהבת ה' שעיקרה "עושה האמת מפני שהיא אמת".
הוא דיבר על אהבת ה' טהורה שאיננה מבוססת על שיקולים תועלתיים או על אינטרסים אישיים
של המאמין. גישה מנוגדת לגישתו נראה להלן בדבריו של רבי יוסף אלבו.

רבי יוסף אלבו*, ספר העיקרים השלם, מאמר שלישי, פרק ל"ה

שלושה סוגי אהבה - וההבדלים ביניהם

<9

61 (מה נהגות
אהבת ה' אהבת
המלך והעם?)

ונאמר, כי האהבה על שלשה פנים: (1) אם אהבת הטוב, (2) ואם אהבת המועיל, (3) ואם אהבת הערב. ואהבת הטוב הוא, שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד שהוא טוב גמור מבלי שיתערב באהבה ההיא קבלת תועלת ולא קבלת ערבות כלל, אבל יאהב הטוב מצד מה שהוא טוב בלבד. ואהבת המועיל הוא, שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד התועלת שיקבל ממנו בלבד. ואהבת הערב הוא, שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד הערבות המגיע לו ממנו, לא בעבור שהוא טוב ולא מועיל אלא שהוא ערב בלבד. ואהבת המועיל והערב ישתנו ויתחלפו בפחות ויותר כפי רב קבלת התועלת או התענוג, ואפשר שיפסדו. ואולם האהבה אשר תהיה בעבור הטוב בעצמו הנה זאת האהבה לא תפסד ולא תשתנה. לפי שהאזהב לא יאהב האהוב בעבור שהוא טוב אליו, אלא כיון שהתבאר לו שזה האהוב טוב בעצמו. והאהוב הוא הידוע אצל האהוב והוא הדבר הנאהב בלבד החקוק בלבד, עד שיצדק עליהם יחד גדר האהבה. כי האהבה היא התאחד דבר הנאהב עם האהוב והתדבקם יחד דבוק שכלי בשלמות. ואולם במועיל והערב הנה אין האהוב הוא הידוע, ואכל התועלת המגיע אל האהוב או התענוג המגיע אליו, ולזה אי אפשר שיתאחד האהוב עם האהוב, ומזה הצד תשתנה בהשתנות קבלת התועלת או התענוג, או תפסד. ואולם אהבת הטוב אי-אפשר לה שתשתנה כלל, כי אין לאהוב לקבל שום תועלת מן האהוב אלא הידיעה בו לבד, ועל כן היתה האהבה אל הטוב מצד שהוא טוב היותר מעלה שבמיני האהבות.
ראוי לאהוב את הקב"ה הן מצד הטוב, הן מצד הערב והן מצד המועיל

♥ **חכמת הלב:** "בשעה שיש לאדם שונאים
מלמטה, בידוע לו שיש שונאים לו גם מלמעלה".

<?
 62 (62) מו"ל אסתר כס.
 המספר העיקרי
 העמוד ממוספר
 101 סוף
 מסמך

ולהיות השם יתברך הוא הטוב הגמור שאין בו רע כלל, אחר שאין בו העדר ולא
 אפשרות, תהיה האהבה אליו אהבת הטוב מצד מה שהוא טוב, ותתנוסף האהבה
 הזאת כפי שעור הידיעה בו יתברך אחר שאמרנו כי אהבת הטוב תהיה מצד
 הידיעה בו לבד. ואמנם אחר שהוא יתברך יוצר הכל וחונן ונותן המציאות לכל
 נמצא, ונותן נשמה לכל אשר נשמת רוח חיים באפיו, הנה הוא מועיל, וראוי
 שיהיה נאהב מצד מה שהוא מועיל גם כן. וכאשר נבחנו הדרך אשר בו מכין מזון
 לכל אשר ברא, כי לא ברא הדברים ההכרחיים לבעל חי או לאדם לצורך חיותם
 בלבד, אבל גם הדברים המענגים שאינם הכרחיים להם מצד חיותם, כאלו
 תאמר: כי האדם אפשר שיתקנים במזון הלחם בלבד, ואולם נבראו התאנים
 והענבים והרמונים וזולתם מן הפרות שהם מענגים אף אם אינם הכרחיים לו
 לקיום מציאותו, והנה מזה הצד ראוי שיהיה נאהב גם כן מצד הערב, כלומר:
 מצד שברא הדברים הערבים והמענגים. ובעבור זה, עם היותו אחד אחדות
 גמורה ואותו אליו כל מיני האהבה, אם אהבת הטוב ואם אהבת המועיל ואם
 אהבת הערב. וראוי לפי זה שיהיה נאהב בתכלית מה שאפשר בכל מיני האהבה,
 כי לא ידמה שאפשר שימצא יותר טוב ולא יותר מועיל ולא יותר מענג ממנו.

רבי יוסף אלבו סבר כמו רמב"ם, כי המדרגה העליונה היא "אהבת הטוב מצד מה שהוא טוב".
 ועם זאת, בניגוד לרמב"ם, ששולל בקשת תכלית או תועלת כתוצאה מאהבת האדם לבורא,
 ראה רבי יוסף אלבו אפשרות של אהבה לבורא, המבוססת על תועלת שצומחת ממנה לאדם,
 כדבריו: "וראוי שיהיה נאהב מצד מה שהוא מועיל גם כן".

האם קיימת חובה להאהיב את הבורא על אנשים אחרים?

בתלמוד הבבלי (יומא פ"ו, עמוד א') הסבירו חז"ל את מצוות "ואהבת את ה' אלוהיך" (דברים ו', ה') –
 שיהא שם שמיים מתאהב על ידך. משמעות דבריהם היא כי אדם שאוהב את בורא עולם ומתנהג
 באופן שמעניק כבוד לבורא וגורם בהתנהגותו להאהיב את הבורא גם על אנשים אחרים.
 מדוע קיימת דרישה להאהיב את בורא עולם גם על אנשים שאינם מוגדרים כמאמינים?
 מהו הקשר בין אהבתו "הפרטית" של אדם לבורא עולם לבין חובתו לגרום גם לאחרים לאהוב את
 הקב"ה? נענין בדברי הרב בר שאל, שהיה רבה של העיר רחובות בשעתו, בספרו מצווה ולב.

הרב אלימלך בר שאל*, "מצווה ולב", עמ' 49-52

אוהב ה' באמת ירצה להאהיבו גם על האחרים ולשמש בעצמו דוגמה לאחרים

<?

האהבת שם שמים

* לדמותו – ראה עמ' 8.

63 (6) מהו הקשר בין
אברהם "אישית" של
האדם לאיכא לאין
יכולתו להאריך את
הקשר של אחרים?

מצות אהבת ה' היא לכאורה רק ענין שביני אדם למקום. כשמה כן משמעה: ערוג וכלות הנפש לצור מחצבתה. ומעשה המצוה הוא: מאמץ רוחני של האדם מישראל, באור שכלו ובחם לבו, להגיע לידי תודעה ותחושה של "קרבת אלוקים לי טוב". אלא באשר יזכה האדם למדרגה של אהבת ה', ויהיה עובד מאהבה אשר כל עבודתו אהבה ובאהבה, אז אהבתו לה' תאיר את כל עשיותיו ומחזליו, ובתוכם גם בינו לבין קונו, וגם בינו לבין רעהו. השטח הגדול של היחסים בין אדם לזולתו יקרו גם הוא באור יקרות אצל מי שזכה והגיע להיות עובד מאהבה. כל מעשה ומחזל יהיו ממרצים מכחה וכח כחה של זו האהבה. יהיו רפודים רף וזך של אהבה.

ברם מבט יותר מעמיק דרך אספקלריה בהירה של חז"ל מגלה לנו אופקים חדשים במצוה זאת. וכך שני רבותינו: "ואהבת את ה' - אהבהו על הבריות, כאברהם אביד, שנאמר: "ואת הנפש אשר עשו בחרן", ונאמר: "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו". הינו: "כמו שאברהם מפני שהיה אוהב, כמו שהעיד הכתוב: "אברהם אוהבי", וזה בעצם השגתו קרא בני האדם להאמין בשם מרב אהבתו, כן אתה אהב אותו עד שתקרא אליו בני האדם". "כי זאת האהבה תחייב האדם לעורר בני אדם באהבתו לעבדו, כמו שמצינו באברהם". מי שהוא עצמו הגיע לאהבת ה', לא יוכל שלא למשוך גם אחרים לאהבת ה'. אם אהבתו אמיתית, מלאה, לא תוכל להשאר אצלו רק כמו ענין פרטי שבינו לבין אביו שבשמים. אהבתו לה', אלהי ישראל ומלך כל הארץ, לא תמצא מנוחה ומרגוע עד שיהיה הקב"ה אהוב על כל באי עולם, כמו שהקב"ה אוהב את כל יצוריו וחבה יתרה לו לבניו בחונו. כי כל עוד ישנם בני אדם שאינם מכירים את ה' ולא באו בסוד אהבתו, והם מתהלכים בעולם בלבבות כבוים וקפואים כיתומים ויש אב, אין פבדו של מקום בעולם. וכביכול שכינה מצטערת: בני היכן הם?... אכן, האוהב האמיתי כל עולמו אהבה, ומי כמוהו מרגיש כי אין תקון לעולם כלו אלא באהבת ה'. אשר על כן מצות אהבת ה' של היחיד אינה מתקיימת בשלמותה בתחומו של יחיד זה ויחידים כמותו, אלא עד אשר לא ישאר אדם על פני האדמה שלא יכנס לפני ולפנים מן הפרגוד של היכל האהבה לה'. וכל יחיד חוב חוב להעצים את אהבתו עד אשר (תכיל) כל לב שוקק המסגל לאהבה. כל יחיד את שלו ובכחו יעשה, את כל אשר בכח אהבתו.

זאת ועוד במצות אהבת ה'. וכך שנינו: "ואהבת את ה' אלוקיך" - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות". כלומר התורה פונה אל האדם בישראל ומצוה עליו: "עשה שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא אדם קורא ושונה ביראה, ומשמש תלמידי חכמים, ונושא ונותן בשוק, בצדק, עם הבריות". ואז: "מה הבריות אומרות עליו? אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה. פלוני שלמד תורה, ראו: כמה נאים דרכיו, כמה מתקנים מעשיו. עליו הכתוב אומר: "ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר". אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו? אוי לו לפלוני

64 כיצד השלישי הרבה
הוא אלה את מוצות
אהבת ה'?

שְׁלֹמֹד תוֹרָה, אוֹי לֹא לְאֲבִיו שְׁלֹמֹדוֹ תוֹרָה, אוֹי לֹא לְרַבּוֹ שְׁלֹמֹדוֹ תוֹרָה. פְּלוֹנִי שְׁלֹמֹד תוֹרָה, רֹאיוֹ: כַּמָּה מְקַלְקְלִין מַעֲשָׂיו, וְכַמָּה מְכַעֲרִין דְּרָכָיו".

<9

65 (הַשְּׁמִינִי מַחֲזִי"י יוֹם -

יוֹם. כִּי־צִוְּנוּל

לְהַאֲרִיב אֶת ה' וְלִקְרֹב

לְאַמּוֹנֵי אֲנָשִׁים עַל־יָם

מִלְשָׁרֵי מִלְחָמָה.

מִצֻּת אֱהָבָה ה' וְדַאי שְׁאִין מְשַׁמְעָה רַק אֱהָבָה צְפוּנָה וְטִמְרָה שֶׁבְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם נִעְלָה הַנִּכְסֹף לְדַבְּקוֹת בְּאֵין סוֹף ב"ה. וְאִף לֹא יָצָא יָדִי חוּבָתוֹ לְגִמְרֵי גַם אִם יִהְיֶה קוֹרָא בְּפִיו וּבְלִבּוֹ לְכָל בְּנֵי אָדָם לְהִיּוֹת אוֹהֲבִים אֶת ה'. כִּי הַמִּצְוָה מְחַיֶּבֶת לְהִרְבֶּה יוֹתֵר גַּם מִזֶּה. וְזֶה הַדָּבָר: בְּהִגִּיעַ הָאָדָם לְאֱהָבָה ה', עָלָיו חֲלָה הַחוּבָה לְהִיּוֹת דְּמוּת שֶׁל אוֹהֵב ה'. עָלָיו לִיָּצֵג דְּמוּת כְּזֹאת עַל מְלֹא עֲתֻרַּת תַּפְאֲרָתָהּ. דְּמוּת מְאִירָה בְּאֱהָבָה, קוֹרֶנֶת אֱהָבָה, מוֹשֶׁכֶת לְאֱהָבָה. יִשְׁנֶנּוּ עֶקְרוֹן גְּדוֹל שֶׁל עֲרֵבוּת, יֵשׁ מִצְוָה חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹכַחַת. אִךְ מֵה שֶׁכָּלִיל בְּמִצְוֹת אֱהָבָה ה' זֶהוּ עֶרְךְ נִשְׁגָּב וְנִפְלָא. פֶּה נִקְדַּת הַכֶּבֶד הִיא עַל הַדְּמוּת, עַל הָאִישִׁיּוּת, עַל עֲצָמוֹ שֶׁל הָאוֹהֵב הַחוּפֵּה לְהִיּוֹת לַפִּיד חַי שֶׁל אֱהָבָה ה', מוֹפֵת שֶׁל אוֹהֵב הַחַי בְּאֱהָבָתוֹ חַיִּים מְלֵאִים. "יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּךְ אֶתְפָּאֵר". וּמִשּׁוֹם הִיּוֹתוֹ חַי בְּאֱהָבָתוֹ אֶת ה', עִם הַתּוֹרָה בְּתוֹךְ הַחַיִּים, "וְעוֹשֶׂה כָּל מַעֲשָׂיו לְפָנַי מְשׁוֹרֵת הַדִּין" "עַד שֶׁיִּמְצְאוּ הַכָּל מְקַלְסִין אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִים אוֹתוֹ וּמִתְאַוִּים לְמַעֲשָׂיו, הֲרִי זֶה קִדְּשׁ אֶת הַשֵּׁם". מִשּׁוֹם שֶׁאֱהָבָתוֹ אֶת ה' מְשַׁתְּקֶפֶת בְּכָל מַעֲשָׂיו וְנִבְטֶט מִכָּל מַחֲדָלָיו, עַד כִּדֵּי הִיּוֹתָם קוֹסְמִים לְהִרְבֶּה אַחֲרִים, הֲרִי הוּא בְּשִׁבְלֵם בְּשׁוֹרָה לְחַיִּים אֲנוּשִׁיִּים נִעְלִים מַחֲיִיָּהֶם הֵם. הוּא מְעוֹרֵר בָּהֶם הַתַּפְּעֻלוֹת וְהֵם מְקַלְסִין וּמִשְׁבַּחִין אוֹתוֹ. וּמִתּוֹךְ כֵּךְ הֵם מִתְקַרְבִּים אֵלָיו יוֹתֵר וְאוֹהֲבִים אוֹתוֹ. וּמִתּוֹךְ כֵּךְ הֵם מְשַׁתְּכִנְעִים שְׁאֵפֶשֶׁר גַּם לָהֶם לְהִיּוֹת כְּמוֹהוּ, וְהֵם מִתְאַוִּים לְמַעֲשָׂיו, וְהֵם נִדְּלָקִים מֵאֱהָבָתוֹ. אָדָם זֶה בְּאֱהָבָתוֹ אֶת ה' וּבִהְתִּיכּוֹ אֱהָבָתוֹ בְּמִסְכַּת הַחַיִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְלָהֶם, מְקַרֵּב אֱהָבָה ה' לְפִתְחֵי לִבּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֲשֶׁר לֹא יִבְשְׁתּוּ אֵשׁ זָרָה. וּבֹא תִבֹּא הָאֱהָבָה בּוֹ וְתַחֲיֶהוּ.

אחת המצוות העיקריות היא מצוות "ואהבת לרעך כמוך". מצווה זו מעוררת שאלות מגוונות ואחת מהחשובות שבהן היא: "כיצד אוכל לאהוב אדם שונה ממני, רחוק מהשקפתי, שאיננו שומר תורה ומצוות?" נעיין בדברי רבי שניאור זלמן מלאדי, בספר תניא (הספר המרכזי בחסידות חב"ד).

רבי שניאור זלמן מלאדי*, "תניא", פרק ל"ב

היכולת לאהוב ולקרב רחוקים מקורה בהכרה ששורש כל נפשות עם ישראל הוא האל היחיד.

שמחת הנפש לבדה הרי זו דרך ישרה וקלה לבא לידי קיום מצוות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן. כי מאחר שגופו נמאס ומתעב אצלו והנפש והרוח מי יודע גדלתו ומעלתו בשרשו ומקורו באלקים חיים, שכלן מתאימות ואב אחד לכלם, ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שרש נפשם בה' אחד רק שהגופים מחלקים.

ולכן העושים גופם עקר ונפשם טפלה אי-אפשר להיות אהבה ואהבה אמתית ביניהם אלא התלויה בדבר לבדה. וזהו שכתב הלל הזקן על קיום מצוה זו וזהו כל התורה כלה ואיך פרוש הוא. כי יסוד ושרש כל התורה הוא להגביה ולהעלות הנפש על הגוף מעלה מעלה עד עקרא ושרשא דכל עלמין וגם להמשיך אור אין סוף ברוך הוא בכנסת ישראל כמו שכתב לקמן דהינו במקור נשמות כל ישראל למהוי אחד באחד דוקא ולא כשיש פרוש חיו בנשמות...

ומה שכתוב בגמרא שמי שרואה בחברו שחטא מצוה לשנאתו וגם לומר לרבו שישנאהו, הינו בחברו בתורה ומצוות, וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך, ואף על פי כן לא שב מחטאו כמו שכתב בספר חרדים. אבל מי שאינו חברו ואינו מקרב אצלו – הנה על זה אמר הלל הזקן הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא, צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה', (ואם) לא – לא הפסיד שזכר מצות אהבת רעים.

וגם המקרבים אליו והוכיחם ולא שבו מעוונותיהם שמצוה לשנא־תם, מצוה לאהבם גם כן. ושתיהן הן אמת – שנאה מצד הרע שבהם, ואהבה מצד בחינת הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם הממחה נפשם האלקית... והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה.

<?

66 כיצד העניקת
חשיבות אנשים האדם
שעויה לעשות את
יחס אל הבריות
השולף ממנו?

